

NIEDOBRZE (183) *av*

W pisowni rozłącznej (128), w łącznej (55).

Oba e oraz o jasne.

Sł stp notuje, Cn s.v. słyszę co, Linde XVI i XVIII w. s.v. dobrze.

1. *Nie tak jak trzeba, nieodpowiednio (53) : GlabGad C4; BierRozm 18; Powyeli thełz yłz pogranyczny Sandziakowie nyedobrze hamvą poddanych V. C. M. od nayałdow na panysthwa LibLeg 7/32v; GliczKsiąż P8v; BielKron 316v; Mącz 2b; SienLek 9, 13; RejZwierc 3, 20v, 57; BudBib Eccli 20/19; Abowiem iako nie dobrze obwáruiefz wzięcia wody ná Młyn z Stáwu/ bárzo łye rady ná tych Młyniech łtáwy rwą Strum I2, B3, H4; WujiNT 780 [2 r.].*

W charakterystycznych połączeniach: niedobrze dziury zaprawić, hamować, obwarować (obwarowany) (2), odważny, pokutować (2), poprowadzić, postanowiony (2), przechowany, sprawować się, strzec, wieść, wyczyniony, wyprawiony, wywiany, żwać (zeżwany) (2).

Przysłowie: Słepy ślepego nie dobrze poprowadzi/ obá w doł wpádną SkarKaz 279b.

Zwrot: »miedzy sobą niedobrze miészkać« = żyć niezgodnie (1): Sámi zaś miedzy łobą nie dobrze miészkaią Prot B3.

Wyrażenie: »niedobrze zasłużony« (1): to pocęte dobrodzieyłtwo racz konczyc nad nami [...] pomniąc na to izes ty przodkom náłłym niedobrze załluzonym dawałes opanowac ziemię RejPs 203v.

a. *O czynnościach myślowo-poznawczych i ich skutkach (19) : BierEz D2v; GliczKsiąż K4; ci włyłcy/ niedobrze łye tu podobno włyłtkim słowom wtym Práwie przypátrzyli GroicPorz n3; (nagł) Wołowicz. (-) Nie dobrze łie rozmyłłł/ kto go był ták przezwał RejZwierc 92v; czo rozum cłłowiefz/ á rozłádek/ dla wiela przyczyn nie dobrze doyrzy GórnDworz I4; CzechEp 103.*

W charakterystycznych połączeniach: niedobrze baczyć, dojrzyć, rozmyślić się (2), w rzecz wglądać, słowom się przypatrzeć.

Zwroty: »niedobrze pamiętać« (1): náłazlem tám [...] vmáłowáną iáko by płachtę/ máiącą Obras iákoby Kryłtułow/ álbo iákiegoś Świętego/ bo nie dobrze pámiętam iáki Obras był. KrowObr 112.

»niedobrze rozumieć (a. wyrozumieć)« = per nebulam videre Mącz (2): Mącz 243b; Piotr ácz iefzcze niedobrze rozumiał słowá onego/ [...] a iednák podniešiony ná wyłoką wiáre/ ná on głós opuścił włyłtko SkarŻyw 596.

»niedobrze uważać« (1): Są niektórzy ktborzy omináwłzy ty znáki/ ábo ich nie dobrze vwáżywłzy/ chcą to mieć po prawdziwych kołcielech [...] / żeby łie zgadzáli we włyłtkim s Rzymłkim kołciołem RejPosWstaw [143⁴]v.

»niedobrze wiedzieć, [czego] wiadomy« (4:1): Zrzádenie pierwłze po Bodze/ Dáło ludziem tu dwie drodze: Ktorzy ich nie dobrze wiedzą/ W błędzie wielkim záváždy chodzą BierEz F; RejWiz 108; BielKron 402; GórnDworz Cc3; RejPosRozpr b3.

»niedobrze znać« (2): Kupiec łie temu dziwował/ Iż łzkáradego kupował. Rzekąc nie dobrze kupiey znałz/ Zádne bierzefz/ cudne pułzczáłz BierEz B3, K4v.

W przen (1) :

Fraza: »niedobrze [komu] w głowie usłano« = ktoś jest głupi (1): Więć chociaż drugim w głowie nie dobrze vłłano/ Ale miełzki porzádnie grołzmi náłypano. PaprPan E4v.

b. O procesach biologicznych (8) : Też żyłki dwie/ które są nad kośćkami między nożnemi: pufczadłem zacięte/ porużaią fwoię rzecz białem głowam/ á zwłafzcza thym które po złączeniu nie dobrze fie czyfcią. *FalZioł* V 59, V 26v; y kápufty y inne zioła nie dobrze roftą tám gdzie fię vrodzą *SkarKaz* 420b.

Zwroty: »niedobrze (s)trawić, strawiony, trawiący« (2:1:1): Przeto w owocach nie doftałych ímak íeft mały, gdyż ciepło fłoneczne nie dobrze w nich ftrawiło wilgości *GlabGad* C7, H4v; *Mącz* 69b; *SienkLek* 17v.

»niedobrze się wyspać« (1): tak fye więc niedobrze wyfpi [w więzieniu]/ y w głowie dziwne fye mu Sny roią *GroicPorz* cc4v.

c. O sprawności narzędów zmysłowych; parum, per nebulam Mącz (7) : Caecutio, Nie doírzrę. Nie dobrze widzę. *Mącz* 29c; *Surdaster*, Głufzek/ nie dobrze doftýfzacy. *Mącz* 435a, 19d, 240a, 243b, 282b, 406b.

2. Niesłusznie, nietrafnie, niezgodnie z prawdą; błędnie (25) : Ludzie w wielu rzeczach błędzą/ A nie dobrze fwych ípraw íadzą. *BierEz* K; *MurzOrt* Bv; *GliczKsiąż* M3v; *RejWiz* 141; Niedobrze tám [w objaśnieniu do ryciny] ftoi Wilczy groch. *SienLek* Xxx4; *BudNT* P7v marg; *StryjKron* 155; Izali my nie dobrze mowimy [*Nonne bene dicimus nos*]/ żeś ty íeft Sámárytan/ y czártá w íobie małz? *WujNT Ioann* 8/48.

W charakterystycznych połączeniach: niedobrze mówić, pisać, powiedzieć, sądzić, wierzyć (2).

Zwroty: »niedobrze (się) baczyć« = *mylić się, błędzić (3)*: Iuż ty Luterko czo raczyż Mow bo fię niedobrze baczyż. *RejKup* i8, n5; Więć by nam Arcybifkup Króla íadzić miał/ będąć Senatorem itěz poddányim íego? (–) Nie dobrze tho baczyfz *OrzQuin* S2.

»niedobrze radzić« (1): Nie dobrzeciem taki rádzi/ Ktory k woli słowá twierdzi *BierEz* Lv.

»niedobrze rozumieć, rozumiany« (6:4): Nye z ínad powftały kácerftwá [...]/ yedno gdy dobre pífmá nye dobrze rozumyáne bywáyą *KromRozm II* o4, o4v; *CzechEp* 131; *WujNT ktv* [4 r.], 324, 629 [2 r.].

a. O sprawowaniu władzy i sądownictwa: niemądrze, niesprawiedliwie (3) : Ten krzyknął/ od dekretu Krołu ápelluię. Krol rzekł/ á kędýfz raczyfz/ áż cie íam żáłuię. Ten rzekł/ do ciebye Krołu/ gdy nie będziefz drzemał/ A Krol fie też obaczył/ íż nie dobrze íkazał. *RejZwierz* 3.

W przeciwstawieniu: »dobrze ... niedobrze« (2): ty chcefz [...]: áżeby nie Vniuerfałmi/ ále Sądem Seymowym íadził fye Kroi z námi/ dobrzeli nam co dał/ álbo nie dobrze. *OrzRozm* S2v, R3.

3. Nieszczęśliwie, niepomyślnie (26) : A czołz czynić iuż íi fie/ acz nie dobrze ítało *RejFóz* B3; *CzahTr* B4.

W przeciwstawieniu: »dobrze ... niedobrze« (1): które [ciało] gdy fię dobrze ma/ tedyć y członkom krzywdy niemálfz/ á gdy fię ciało nie dobrze ma [*incommode vero habente*]/ tedyć y członki pewnie íaki niewczás íierpieć mułzą *ModrzBaz* 3.

Frazy: »(będzie a. bywa) niedobrze« [w tymi komu cum inf (3), z kim (1), o kim (1)] [szyk zmienny] (8): *LibLeg* 11/139v; Ano fie okręt miece s ftrálfznemi báłwány/ Wierę íákoś nie dobrze więc z nálfzymi pány/ Ktorzy tak niebefpiecznie bogáctwá ízukáią *RejWiz* 13, 93; *RejZwierz* 100v; Nie dobrze być [*Non est bonum*] człowiekowi íámemu *BibRadz Gen* 2/18; Zołta niemoc íeffi po ograżce

przydzie/ á wapie miękkie będzie/ nic nieźkodzi: ále iefli przed ograżką przydzie/ niedobrze bywa. *SienLek* 89v; *CzechRozm* 16 [2 r.].

»[komu] niedobrze w łeb się dzieje« = *ktos traci rozum* (1): Podobnoć fię tą chwilą nie dobrze w łeb dzieje/ Niktci fię z náleznych łtroiow/ iáko ty/ nie śmieie *ZbylPrzyg* A3.

»niedobrze słyszeć« = *słyszeć coś niedobrego* (1): o tym drugim coś nie dobrze słyszeć/ Wízyfcy tułżá iz iutro pewnie będzie wiefieć. *RejWiz* 121 v.

»niedobrze się stanie« (1): bo záginiełic ciáło/ y głowie niedobrze fie sftánie *LeszczRzecz* A5v.

»[komu] niedobrze się wodziło (a. powiodło)« [*w tymi co* (1)] (2): Przyplýnęli do dwu wyłpu łub tropico Capricorni/ kthore przezwali nieźczęłliwe/ iz fie im nie dobrze wodziło *BielKron* 445v; *SkarŻyw* 284.

Zwoty: »niedobrze [komu] czynić« = *szkodzić* (1): *Pessime isthuc in te atque in illum consuiis*, Nie dobrze y yemu y łobie czynisz. *Mącz* 205c.

»(na zdrowiu) niedobrze się mieć« = *chorować, źle się czuć* (4): *FalZioł* I 153b; kiedi iego krolyewska myłocz sye na zdrowy nye dobrze myal. thedi iego the słowa bily *MetrKor* 61/223v; *ModrzBaz* 3; Iazem się wnocy niedobrze miał y spaciem niemogł *ActReg* 29.

»mieć się niedobrze« = *być niezadowolonym* (1): kiedi go potym po kilku lat ieden z znáiomych tráfiwłzy fie do Rzymu pytał/ iáko fie ma: powiedział: Nie dobrze/ trawę iész kak báran: dáiac znác że mu fie fáłatá Włofka niepodobáłá. *KochAp* 9.

»niedobrze się mieć« [*o państwie*] (1): y lámá Rzeczłopolita nie dobrze fię ma [*male se habet*]/ gdy káždy nieprzełtawáiac ná łwem vrzędzie/ miełza cudze chciwością gorności *ModrzBaz* 68v.

»niedobrze [komu] tuszyć (a. otuszyć)« = *przewidywać coś złego dla kogoś* (4): *RejJóz* K8v; *RejKup* Bb; *RejWiz* 127; *Zimno* tám bywa ná dułzy/ Kto łobie nie dobrze tułzy *RejZwierc* 231.

4. *Nieźgodnie z nakazami etyki: nieuczciwie, niemoralnie, grzesznie, w złym celu, ze złych pobudek; non bene* *PolAnt*, *Modrz*, *Vulg; non recte* *Vulg*, *PolAnt* (30) : Miłuiác was nie dobrze (*marg*) Fálłzywi Apołtołowie dla pożytku łwego rzkomo miłowáli Gáláthy [...] (–) *BibRadz Gal* 4/17; *BudNT Gal* 4/17; ktory [*cesarz Otton*] iułż był/ złe żyiac/ y Ckrześcijánłstwu łwym pánowáním łzkodząc/ niedobrze/ y zmálą nadzieią zbáwienia vmárl *SkarŻyw* 353; Naprzod/ iz to zá co fię wzięł X. K. nie dobrze fię wzięł: bo nie dla chwały Bożey: [...] ále dla pomłty *CzechEp* 324; *WujNT Gal* 4/17.

W przeciwstawieniu: »dobry ... niedobrze« (1): y ten grzełzy/ kto dobrych rzeczy nie dobrze vżywa. *WujJud* 197.

Fraza: »niedobrze (by) to (był)« [*w tym: ze zdaniem* (7)] [*wyraża ocenę poczynań ludzkich ze względów moralnych*]; = *non recte* *Modrz* [*szyk zmienny*] (8): *ForCnR* B2; Nye dobrzeć tho y owłłfem wyele złych obyczáyow wthym fie zámyka gdy dzyecyę wyele á náźbyt odzyenya ma *GliczKsiąż* F2; *GórnDworz* E4v; *RejPos* [73]v, [219]v; A okrom inłżego złego ktore fię wtem zámyka/ y to nie dobrze [*habet ... illam iniquitatem*]/ iz Pánowie chçą/ áby iym to wolno było/ kiedi fię im łpodoła/ odiác kmiećiowi rolą *ModrzBaz* 48v, 105; *ActReg* 10.

Zwoty: »niedobrze czynić« = *popelnić coś złego* (1): co nie dobrze czynić będzie [*quod non est bonum fecit*] wpośrzodku ludu mego/ tedy ten vmrze w niepráwości łwey. *BudBib Ez* 18/18.

»niedobrze czynić (a. uczynić)« [wyraża ocenę: to jest naganne] = *non recte facere Vulg, PolAnt; non bene facere Vulg* (7): przyłtępowalem [do sakramentów] przymuszony a niedobrze^m to vczinił/ bom przyjął ku potępieniu swoie^{mv}/ gdyżem wiary niemiął *MurzHist* P4; *KrowObr* 40; *Leop* 4.Reg 7/9, *Prov* 28/21; *BibRadz* 4.Reg 7/9; *GórnDworz* li3v; y prosiłem áby mi przepuścił on grzech/ [...] vpomináiąc go iednák/ iłz niedobrze czynił/ będąc nieftárym: iłz tákie ludziom pogorńzenie dawał/ wodząc z łobą tak młodą białą głowę. *SkarŻyw* 99.

»niedobrze postąpić« (1): cnotliwy niedobrze poftápy/ iako wřzyšcy by nálepřzy maią fwé obłędliwošci *MurzNT* 61.

»niedobrze się rządzić« (1): tá byála głowá/ ktora będąc krafną yeřli fie nye dobrze rządzi/ fwą gładkořcyą fie dobrze popiřać nye może *GliczKřiqř* P8v.

»niedobrze się [w czym] sprawować« (1): lubo Annařz y Káiffařz [...] nye pobořnye ku vrzędowi kápłáńřkyemu byli przyřzli/ á oni drudzy nye dobrze řye w nim řprávowali. *KromRozm III* L2v.

»niedobrze używać [czego]« (2): *WujJud* 197; rozmaíte kařni ná Krole řą záložone/ ktorřiby nie dobrze vřzywáli [*non bene fungentibus*] Vrřędu řwego *ModrzBaz* 24.

Wyrażenia: »niedobrze nabyty« (2): nie zyřk twoy wielki řkarb nie dobrze nábyty *Prot* B3v. *Cf* »syn niedobrze nabyty«.

»syn niedobrze nabyty« (1): Izařz nakoniec/ y oney nęđzney niewiářty Agár nie opátrzył/ ktora był kazał wyrzucić Abráámowi z domu řwe^{go} y s řynem iey onym nie dobrze nabytym *RejPos* 218v.

Szereg: »dobrze(li), (albo) niedobrze(li)« (2): *KromRozm III* Lv; kto fie vda ná zbyřki/ ná kořzty/ ná vřráty/ nielza iedno muři řzukáć/ gdzie wziáć tu wziáć/ dobrzeli niedobrzeli/ kiloby fie przedřię kurzyło. *RejZwierc* 63v. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*].

5. Ujemnie, negatywnie, niechwalebnie [występuje w połączeniach z wyrazami oznaczającymi opiniowanie o kimś] (5) :

Zwroty: »niedobrze dzierżeć« (1): De aliquo gravis iudicare Koniecznie/ nie dobrze dzierżeć. *Mącz* [176]c.

»niedobrze [o kim] mowić« (1): ARTáxerxes Perřki Krol gdy mu powiedzyeli/ Iř o nim dwa niedobrze wřzędy mowić mieli. Pořłał im wnet przywilej *RejZwierz* 12.

»niedobrze [o kim] rozumieć« (2): *KromRozm II* e2; ile kroć kto w. m. zle o białyhgłowach mowiać vřřyřzy/ tyle kroć niedobrze o řámy m. rozumieć musi. *GórnDworz* N.

»niedobrze sřynáć« (1): Achábá Pan przekłáł/ iř miał miářnie [!] zřinać/ Zá tego to Nabotá/ y nie dobrze řřynáć. *HistHel* Dv.

6. Niekorzystnie, niepożyteczne; nie wskazane, nie należy, nie wyjdzie na dobre; male *Mącz* (28) :

Fraza: »niedobrze (to) (bywa)« [w tym: *cum inf* (8), ze zdaniem podmiotowym (4)] [szyk zmienny] (12): Niedobrzeć fie tego wařyć/ Przecřby więcey muřiał řtráćić. *BierEz* B2v, I; *GliczKřiqř* Q2; *Goski* *2v, *3v, *4v; Sunt quibus credas male, řą którym niedobrze pořyzćáć. *Mącz* 67d; Boć nie dobrze kto fie řádzi ná řwym włářnym zdániu. *HistLan* A2; *Strum* M; IZ pořpolicie mowiać/ nie dobrze tho bywa/ Kiedy iedno Kroleřtwo wiele pánów miewa. *PapřPan* Gg3; *StryjKron* 747 marg; *GórnRozm Av marg*.

Zwroty: »niedobrze czynić« (7): *GliczKsiąż* O3, Q3; *KrowObr* 1v; Nie dobrze to czyniż [*Non bonum verbum quod tu facis*]. Vítaniełz y łam/ y lud który iełt z tobą *BibRadz Ex* 18/17; *GrzepGeom* K3; *WujJudConf* 258; *SkarŻyw* 108.

»niedobrze sobie poczynać« (1): Yáko nye dobrze bywa gdy nyerowne woły wkłádáyą wplóg/ ták nye dobrze łobye poczyna ten/ który nyerówną poymye. *GliczKsiąż* Q2.

»niedobrze sprawić« (1): Mowili mu Hetmáni żeś nie dobrze łpráwił/ W łkárbie nic dla przygody práwies nie zołtáwił. *RejZwierz* 4v.

a. *O sprawach zwiqzanych ze zdrowiem* (7) :

Fraza: »niedobrze (jest)« [*w tymi cum inf* (4), *przez czego* (1), *z rzeczownikiem odczasownikowym* (1)] (6): *FalZioł* III 11a; gdy kto barzo pragnie, nie dobrze iełt gwałtownie picie *GlabGad* E8v; *SienLek* 135; Ieść wiele miodu niedobrze [*non bonum*] *BudBib Prov* 25/26; A iż to do diety należy/ co w infzych Nácych/ á miánowicie w Niemcóch gániém/ w wodzie siedząc winem pełnić/ próżę ia okaż mi włtrzymawáłość áby tám/ gdzie niedobrze przez nieý? *Oczko* 28v; nie/ żećby per Iulium per Augułtum / léczyć łye nie dobrze/ iedno że iuż wody nie ták dobré *Oczko* 29.

Zwrot: »niedobrze sobie radzić« (1): przeto niedobrze łobie rádźi/ ten który łwierzb złyebie gubi/ przed wyłtanim *SienLek* 133.

7. *Nie całkiem, niezupełnie, nie bardzo, w za małym stopniu* (9) :

a. *Określa proces nie doprowadzony do końca [z czasownikiem lub imiesłowem]* (8) : CZemu mleko iełt białe [...]. (-) Bowiem krew nie dobrze dołtała [...] łathwie łie w białość przemienia *GlabGad* H4v; *KochPs* 115.

Połączenie: »jeszcze niedobrze« (5): náfienie rożane łtarte na proch [...] bołenie zębów włmierza j dziegna wyłufza/ łama roża poki łie ielzće niedobrze rołkwitnie. *FalZioł* I 116b, I [115²]d; Alexander [...] brzydził łie imi/ ábowie^m iedli [...] włzelki płod który łie ielzće nie dobrze wcielił *HistAl* M3v; *BielSpr* 19v, 56.

Wyrażenie: »niedobrze zagojony« (1): wnet odnowią łie [*roztyrki*] y práwie ná kłtałt ran niedobrze zágoionych *LeovPrzep* B4v.

b. *Określa niski stopień nasilenia cechy [z przymiotnikiem]* (1) : iełtlibych łie iá albo Sprawiedliwy/ abo który z jnych towarzylzuow niedobrze vmowny widział: oto Miłołienny mąż łaskawy: ktorego mozelz poziwáć iako chcełz *ForCnR* C3.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (7) : *MurzOrt* Bv; *Perperam*, *Zlie*/ nie dobrze/ fáłłzywie. *Mącz* 292c, 323c, 500a; *Incommode* – Nie wczefnie, nie dobrze, złzłkoda^m. *Calep* 521b, 632a, 983a.

Synonimy: złe; **2.** *błędliwie, błędnie, fałsznie, fałszywie, mylnie, omylnie, pochybnie;* **7.** *nieprawie, niezupełnie.*

Cf **DOBRZE**